

บทที่ ๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาจากบทต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว สะท้อนถึงวัตถุประสงค์การศึกษาต่อไปนี้

๑. ที่มาของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา
๒. ประเภทของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา
๓. รูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา
๔. ความสำคัญคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่มีต่อสังคม

ผลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

๖.๑ ที่มาของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

แนวความคิดเรื่อง อานิสงส์ ที่ปราชญ์ล้านนา ได้นำมาเรียบเรียงรจนานเป็นคัมภีร์อานิสงส์นั้นมีที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และบางส่วนในพระอภิธรรมปิฎก โดยพระไตรปิฎกได้ระบุถึงแนวความคิดเรื่อง อานิสงส์และความหมาย ในด้านต่าง ๆ คือ

๑. พระวินัยปิฎก กล่าวถึงอานิสงส์ ในความหมาย ในด้าน ผลดี ของการประพฤติ ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยคือการได้รับสิทธิพิเศษ การผ่อนปรนสิกขาบทบางข้อที่บัญญัติไว้ เช่น อานิสงส์การจำพรรษา อานิสงส์กฐิน ผลดีของการปฏิบัติตามหลักธรรมหรือข้อวัตรปฏิบัติเพื่อสุขภาพ พลานามัยที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ เช่นผลดีของการเดินจงกรมคือ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถเดินทางไกลได้ดี ระบบการย่อยอาหารทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้พระวินัยปิฎกยังกล่าวถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติตามพระวินัยว่า เป็นองค์คุณที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามเป็นผู้องอาจ แก้วกล้าในที่ประชุมสงฆ์ ความหมายของ อานิสงส์ ที่ปรากฏในพระวินัยอีกประการก็คือ ความหมายที่หมายถึง ประโยชน์ เช่น อานิสงส์การบัญญัติพระวินัยแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ก็เพื่อประโยชน์คือ ความสงบสุขแห่งหมู่สงฆ์ ผาสุกแห่งหมู่สงฆ์

๒. พระสุตตันตปิฎก กล่าวถึงความหมายของ อานิสงส์ ๒ ลักษณะคือ

๑. อานิสงส์คือผลดีที่ได้รับจากการปฏิบัติตามหลักพระโอวาทคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า อานิสงส์ที่ได้รับนั้นเป็นปัจจุบัน คืออำนวยผลให้กับผู้ปฏิบัติในปัจจุบัน ซึ่งผลอานิสงส์ดังกล่าวนั้นอำนวยประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเอง (อัตตทัตตะ) และสังคมโดยรวม (ปรัตตะ) ตัวอย่างเช่น

การปฏิบัติตาม พระวินัยที่บัญญัติไว้ โอวาทคำสอนของพระพุทธองค์ จนได้รับอานิสงส์คือ ความสงบสุขแห่งหมู่สงฆ์ เป็นผลดีที่ได้อำนวยประโยชน์แก่สังคมโดยรวม อานิสงส์ประเภทดังกล่าวมานี้มีกล่าวถึงใน พระสูตรใน ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย

๒. อานิสงส์ที่หมายถึงผลฝ่ายดี ที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลบารมีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ คือ ทาน ศีล ภาวนา บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ การประพฤติกาย วาจา และใจ ให้สุจริต และการให้ทานวัตถุ ๑๐ ประการ มีข้าวและน้ำเป็นต้น อานิสงส์ประเภทหลังนี้จะตอบแทนผู้ประกอบในรูปของรางวัล คัมภีร์เรื่องราวอดีตประวัติของพระเถระพระเถรีในคัมภีร์อุปทาน ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก และเรื่องราวของเหล่าเทวดาที่เรียกว่า วิมานวัตถุ ในคัมภีร์วิมานวัตถุ ก็กล่าวถึงอานิสงส์ของกุศลกรรมในรูปของ รางวัล อานิสงส์ที่หมายถึง รางวัล ของความคิด ได้มีการนำเสนอ โดยมีเรื่องราวสาธกประกอบด้วย เพื่อเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะแก่ผู้ฟัง และสามารถยึดถือเป็นตัวอย่าง ในการประกอบกุศลต่อไปด้วย คัมภีร์ชาดก พุทธวงศ์ จริยาปิฎก ก็มีเนื้อหาดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน หากแต่เป็นบุพพจริยาของพระพุทธเจ้า

อานิสงส์ที่ผู้ประกอบได้รับในคัมภีร์ดังกล่าวมานี้ เน้น รางวัล ๓ ระดับคือ

๑. โลกียสมบัติ ได้แก่ การเกิดเป็นชนชั้นผู้ปกครอง คือจักรพรรดิราช กษัตริย์ คหบดี
๒. โลกียสมบัติ ได้แก่ การเกิดในเทวโลก คือเทวดาชั้นปกครอง ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ มีตำแหน่งพระอินทร์เป็นต้น และเกิดเป็นเทวดาสามัญที่มีอานุภาพมาก
๓. โลกุตตรสมบัติ คือการได้บรรลุโลกุตตรธรรม เป็นอริยบุคคล ๔ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

คัมภีร์ในยุคหลังคือ วิสุทธิมรรค มิลินทปัญหา มังคลัตถปิณี สัทธัมมสังคหะ สารัตถสังคหะ และมาลัยเทวตเถรวัตถุ ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอานิสงส์ อธิบายขยายความจากพระไตรปิฎก ด้วยแนวคิดเรื่อง อานิสงส์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะ อานิสงส์ในความหมายที่สอง นั้นกล่าวได้ว่า มีอิทธิพลต่อแนวคิดต่อการเรียบเรียงคัมภีร์อานิสงส์ล้านนามากที่สุด เพราะคัมภีร์ อานิสงส์ ล้านนาส่วนใหญ่จะมีลักษณะการนำเสนอเรื่อง อานิสงส์ ที่มีการสาธกเรื่องราวประกอบ

๒. อานิสงส์ล้านนาและประเภทคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา

จากเค้าความคิด เรื่องอานิสงส์ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ยุคหลังดังกล่าวมา นำไปสู่การรจนา คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาโดยยึดหลักการตามแบบ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และนอกเหนือไปจากนี้ปราชญ์ ล้านนา ยังได้อาศัยแนวคิดดังกล่าวในพระไตรปิฎกสร้างสรรค์คัมภีร์ อานิสงส์ที่เป็นล้านนาขึ้น จำนวนหนึ่ง มีเนื้อหาที่สะท้อนความเป็นล้านนาอย่างแท้จริง เป็นคัมภีร์ที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อรองรับ สนับสนุนประเพณีท้องถิ่น จำนวนคัมภีร์อานิสงส์ต้นฉบับที่อยู่ในขอบเขตการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี ๒๒๘ เรื่อง ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกคัมภีร์เหล่านั้นเพื่อจัดแบ่งเป็นกลุ่มและประเภท โดยพิจารณา

คัดเลือกคัมภีร์ที่มีเนื้อหาไม่ซ้ำกัน และชื่อไม่ซ้ำ แต่มีเป้าหมายในการสนับสนุนกิจกรรมเป็นอย่างดี เดียวกัน จึงได้จำนวนคัมภีร์จำนวน ๕๓ เรื่อง โดยได้จัดคัมภีร์เหล่านี้ลงเป็นกลุ่มหรือประเภทตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ กลุ่มทาน กลุ่มศีล กลุ่มภาวนา และกลุ่มพิเศษอื่นอีก ดังนี้คือ

๑. กลุ่มทานประกอบด้วยกลุ่มย่อย ๗ กลุ่ม คือ

- ๑.๑ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมถวายผ้า
- ๑.๒ กลุ่มกิจกรรมการถวายอาหาร
- ๑.๓ กลุ่มถวายเครื่องสักการบูชา
- ๑.๔ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการสร้างปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน เสนาสนะ
- ๑.๕ กลุ่มสนับสนุนการสร้างคัมภีร์
- ๑.๖ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ
- ๑.๗ กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการถวายการอุปฐากบำรุง

๒. กลุ่มศีล คือกลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการฝึกตนเอง

๓. กลุ่มกิจกรรมภาวนา สนับสนุนการบำเพ็ญเพียรทางจิต หรือการบำเพ็ญข้อวัตร

๔. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมงานศพ และการเข้าใจถึงสังขารมของชีวิต

๕. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมเทศกาล ประเพณี พิธีกรรม

๖. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์

๗. กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมการบวช

๘. กลุ่มสนับสนุนการฟังธรรม

๙. กลุ่มที่สนับสนุนการสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสถานที่และพิธีกรรม

๑๐. กลุ่มคัมภีร์ประเภทเป็นแหล่งที่มาของอานิสงส์ทั้งหลาย

๑๑. กลุ่มเบ็ดเตล็ด

การศึกษาเปรียบเทียบกับพระไตรปิฎกพบว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา มีลักษณะร่วม และแตกต่างดังนี้

๑. คัมภีร์อานิสงส์ด้านนายัดหลักการและจุดประสงค์ในการนำเสนอเนื้อหาว่าด้วยหลัก ทำดีได้ดี คู่เคียงกับพระไตรปิฎก

๒. คัมภีร์อานิสงส์ด้านนาเน้นอานิสงส์ที่เกิดจากการบำเพ็ญกุศลบารมีที่อานวย ประโยชน์ แก่ปัจเจกบุคคลและแก่สังคมโดยรวม

๓. คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาให้ความสำคัญกับการสืบทอดประเพณี และสั่งสอนให้คนในสังคม ประกอบกุศลตามหลักบุญกิริยาวัตถุ โดยผ่านประเพณี พิธีกรรม

๔. คัมภีร์อานิสงส์เป็นคัมภีร์เพื่อ พิธีกรรม มีลักษณะที่ไม่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

๕. การเสวยผลที่ได้รับแน่นที่ ประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบัน และโลกิยะสมบัติ คือ มนุษย์สมบัติ ได้แก่การถือกำเนิดเป็นชนชั้น ปกครอง ทนบคิ และทิพย์สมบัติ ได้แก่ เทพชั้นปกครองและเทพสามัญ และโลกุตตรสมบัติคือการได้บรรลุธรรมระดับระดับหนึ่ง จนถึงการบรรลุถึงจุดหมายสุดท้ายคือ พระนิพพาน

๓. รูปแบบและเนื้อหา

รูปแบบคือวิธีการที่ผู้รจนาคัมภีร์อานิสงส์ต้องการสื่อกับผู้ฟัง มี ๒ วิธีคือ

๑. รูปแบบคำประพันธ์

๒. รูปแบบการนำเสนอ

๑. รูปแบบคำประพันธ์ที่ผู้รจนาคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาใช้มี ๓ รูปแบบคือ ร้อยแก้วล้วน คือแต่งเป็นธรรมคว่ำหรือธรรมชาดกทั่วไป ร้อยแก้วปนด้วยร้อย และแต่งเป็นนิสสัย คือเป็นคัมภีร์ที่มีการยกศัพท์ หรือที่เรียกว่า “แปลร้อย” ได้แก่การยกศัพท์บาลีขึ้นตั้งแล้วแปลเป็นภาษา ล้านนาศัพท์ต่อศัพท์ จนจบเรื่อง

๒. รูปแบบการนำเสนอ ประกอบด้วย ส่วนเกริ่นนำ คือปณามพจน์ ตอนนำเรื่องคือ ตอนที่ผู้รจนาจะเริ่มกล่าวถึงที่มาของอานิสงส์ต่าง ๆ ที่ปรารถนาโดยพระพุทธองค์ ส่วนอธิบายความคือการอธิบายเนื้อหาในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาโดยรูปแบบของของชาดกและรูปแบบของนิทานธรรม และสุดท้ายคือการจบของคัมภีร์ เป็นการจบสรุปสาระของคัมภีร์ และจะมีการโน้มน้าวชักชวนให้ผู้ฟังได้เห็นถึงอานิสงส์ของการประกอบกุศลกรรม และจบลงด้วยการบรรลุธรรมของบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ตามธรรมเนียมนิยมของคัมภีร์ศาสนาทั่วไป

เนื้อหา

เนื้อหา หมายถึงส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรมคือ เรื่องราว ตัวละคร เวลาและสถานที่ และพรรณนา เนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาแบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ แก่นเรื่อง คือใจความหลัก หรือแนวคิดสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ ในที่นี้คือใจความหลักของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาได้แก่ การเสนอหลักการทำความดี และวิธีการทำบุญที่ถูกต้องตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ส่วนที่สองคือ เนื้อหาหลัก ได้แก่เนื้อหาที่เป็นตัวเดินเรื่องทั้งหมดในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาคือ เนื้อหา ที่เจาะจงว่าผลอานิสงส์ที่ผู้ประกอบกุศลจะได้รับนั้นเป็นโลกิยะหรือโลกุตตระ ให้ผลในปัจจุบัน หรือภพชาติต่อไป ส่วนที่สามคือ เนื้อหารอง ได้แก่เนื้อหาที่ช่วยให้เนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์แต่ละเรื่อง มีความสมบูรณ์มากขึ้น ได้แก่การยกเรื่องราวมาสาธกประกอบ เนื้อหาของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา จึงอยู่ที่ การเสนอหลักการประกอบ กุศลกิจที่ถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วย กฎแห่งกรรม และเนื้อหาที่แฝงไว้ด้วยจุดประสงค์สำคัญอีกประการคือ การให้ความสำคัญต่อการ

สืบทอด วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม จึงเป็นการกล่อมเกล่าให้ชนชาวล้านนาให้ประกอบกุศลภายใต้ การรู้จัก คุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีไปด้วย

๖.๔ ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ที่มีต่อสังคม

ในฐานะที่คัมภีร์อานิสงส์เป็นวรรณกรรมคำสอนโดยตรงจึงมีบทบาทในด้านกล่อมเกล่า สังคม ให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รวมไปถึงอิทธิพลที่มีต่อสังคมด้าน ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ กล่าวโดยสรุปก็คือสาระตละคำสอนในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนานั้นมีบทบาทต่อสังคมอย่างน้อย ๒ ด้านคือ

๑. อิทธิพลที่สะท้อนเป็นรูปธรรม ได้แก่สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดมาจากอิทธิพลของคัมภีร์ อานิสงส์ล้านนา ได้แก่ ศิลปะสิ่งก่อสร้าง ถาวรวัตถุ ปูนปั้นวัตถุ ปูนปั้นสถาน ศาสนธรรมเช่น คัมภีร์ ศาสนา

๒. อิทธิพลที่ส่งผลเป็นนามธรรม ได้แก่ แนวคิด ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. แนวคิดเรื่อง การทำดีได้ดี
๒. ค่านิยมเรื่องการสร้างคัมภีร์ถวายเป็น
๓. โลกทัศน์เรื่องสังขารของชีวิต การเวียนว่ายตายเกิด
๔. ด้านโหราศาสตร์ อธิบายด้วยหลักการของพระพุทธศาสนา
๕. แนวคิดด้านการบำเพ็ญด้านสาธารณประโยชน์

ความสำคัญของคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาที่มีต่อสังคมนั้นมีความชัดเจนมาก เพราะในแต่ละเดือน ของปีนั้น ล้านนากำหนดให้มีประเพณีประจำเดือนซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาก็ได้มีบทบาทในพิธีกรรมแต่ละเดือนนั้นด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา จึงภูมิปัญญาของปราชญ์ล้านนาไทยที่ได้สร้างสรรค์คัมภีร์ที่ว่าด้วย รูปแบบของ การทำบุญ ในล้านนาขึ้นภายใต้ หลักการทำบุญของพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่าคัมภีร์อานิสงส์ล้านนาเป็นผลงานที่เป็นภูมิปัญญาของปราชญ์ล้านนา ที่ได้มี ความอุตสาหะกอรปด้วยฉันทวิริยะแม้ปราศจากเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งปวง แต่ก็ยังสามารถ รังสรรค์ผลงานวรรณกรรมคำสอนที่มีคุณค่านี้ประดับวงวรรณกรรมพุทธศาสนา แม้มิได้เป็น วรรณกรรมที่โดดเด่นมีชื่อเสียงเทียบเท่าวรรณกรรมพุทธศาสนาประเภทอื่น แต่ด้วยหลักการ และกุศโลบายอันชาญฉลาดของปราชญ์ล้านนาที่ต้องการแสดงหลักการการทำความดี ผนวกไปกับการ สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีล้านนา คัมภีร์อานิสงส์ล้านนาจึงได้มีความหมายต่อวิถีชีวิต ความเชื่อของชาวล้านนาตลอดมา คัมภีร์อานิสงส์จึงเป็นคัมภีร์ที่ได้รับการเรียบเรียงขึ้นเพื่อ

๑. เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม

๒. เพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยรวม
๓. เพื่อความเป็นอยู่อย่างสันติของบรรพชิตและภิกษุสงฆ์
๔. เพื่อความดำรงอยู่แห่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอานิสงส์ในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา กับแนวคิดเรื่องอานิสงส์ของภาคอื่น ๆ ของไทย
๒. ควรมีการศึกษาการใช้ภาษาในคัมภีร์อานิสงส์ล้านนา
๓. ควรมีการศึกษาวิธีคำนวณระยะเวลาการเสวยผลอานิสงส์ “กัป” ตามทัศนะ ชาวล้านนา